

Turvapaikanhakijoiden toimijuus ja hyvinvointi vastaanotto-
keskuksessa koronapandemian aikana

Opinnäytetyö

Törmänen Konsta

Opinnäytetyö
Sosiaaliala
Sosionomi

2024

Sosiaali- ja Terveysala
Sosionomi

Tekijä	Konsta Törmänen	Vuosi	2024
Ohjaaja(t)	Seija Järvi, Laura Jokela		
Toimeksiantaja	Oulun vastaanottokeskus		
Työn nimi	Turvapaikanhakijoiden toimijuus ja hyvinvointi vastaanottokeskuksessa koronapandemian aikana		
Sivu- ja liitesivumäärä	41 + 3		

Maailmanlaajuinen koronapandemia saapui Suomeen alkuvuodesta 2020. Laajat koronavastaiset toimet aloitettiin nopealla aikataululla ja yhteiskunta sulkeutui. Vastaanottokeskuksissa Suomessa asui tuohon aikaan tuhansia turvapaikanhakijoita ilman virallista yhteiskunnallista statusta tai sosiaaliturvaa. Turvapaikanhakijat ovat lähtökohtaisesti haavoittuvassa asemassa oleva vähemmistöryhmä, jonka asema yhteiskunnallisesti on vaillinainen. Koronapandemia toi suuren muutoksen vastaanottokeskusten päivittäiseen toimintaan. Arkielämän turvaverkot sekä sosiaalinen elämä kapenivat, kun vastaanottokeskuksen ja yhteiskunnan palvelut hiljenivät.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää, kuinka turvapaikanhakijat kokivat rajoitustoimenpiteiden vaikuttaneen arjen hyvinvointiin, sosiaalisen tuen määrään sekä toimijuuteen. Lähestyn aihetta haastattelemalla Oulun vastaanottokeskuksen aikuis- ja perheyksikön asukkaita. Opinnäytetyöni tavoitteena on tuoda ajankohtaista kokemuspohjaista tietoa turvapaikanhakijoiden sosiaalisen tuen tarpeesta, saada turvapaikanhakijoiden oma ääni esiin ja antaa mahdollisia kehitysehdotuksia vastaanottokeskustoiminnan parantamiseksi.

Haastattelut osoittivat, että asukkaat arvostavat ja pitävät tärkeinä vastaanottokeskuksen peruspalveluita sekä harrastuksia ja vapaa-ajan aktiviteetteja. Vastaanottopalvelut ja henkilökunta muodostavat sosiaalisen tuen perustan, mutta normaalit sosiaaliset suhteet ja kohtaamiset ovat myös tärkeä voimavara. Koronapandemia vei ison osan näistä turvaverkoista pois, mutta asukkaat tuntuivat selviytyneen tilanteesta melko hyvin ja yleiset järjestelyt sekä henkilökunnan ammattitaito saivat kiitosta. Arkirutiinien ja kaikenlaisten aktiviteettien merkitys korostui osana sosiaalista hyvinvointia ja toimijuuden ylläpitämistä. Tärkeää myös on, että jokainen turvapaikanhakija nähdään yksilönä ja saa tulla kohdatuksi henkilökohtaisesti.

Avainsanat: sosiaalinen tuki, toimijuus, hyvinvointi, turvapaikanhakijat, vastaanottokeskus

Bachelor of social studies
Social services

Author	Konsta Törmänen	Year	2024
Supervisor	Seija Järvi, Laura Jokela		
Commissioned by	Oulu reception center		
Subject of thesis	Asylum seekers' agency and well-being at the reception center during the corona pandemic		
Number of pages	41 + 3		

The global corona pandemic arrived in Finland in early 2020. Extensive anti - coronavirus actions began with a quick schedule and society closed. At the time, there were thousands of asylum seekers residing in reception centers around the country without official social status or social security in Finland. Asylum seekers are on the basis a vulnerable minority group, whose position as part of the society is incomplete. The corona pandemic brought a major change to the daily activities of the reception centers. Everyday safety nets and social life narrowed as the services of reception center and society became silent.

The aim of my thesis is to find out how asylum seekers felt the restrictive measures had influenced the well-being of everyday life, social support and agency. I approached the topic by interviewing residents of the Oulu reception center adult and family department. The objective of my thesis is to bring up-to-date experience-based information on the need for social support for asylum seekers. My aim is to get their voice out loud and make possible development proposals to improve the reception center functions.

The interviews showed that the residents appreciate and consider important the basic services of the reception center, as well as hobbies and leisure activities. Reception services and the staff form the basis of social support. But normal social relationships and encounters are also an important asset. The corona pandemic took a large part of these safety nets, but the residents seemed to have survived the situation quite well and the general arrangements and the skills of the staff were praised. The importance of everyday routines and all kinds of activities was emphasized as part of social well-being and maintaining agency. It is also important that every asylum seeker is seen as an individual and is personally encountered.

Key words social support, agency, well-being, asylum seekers, reception center

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TOTEUTUS.....	7
2.1 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymykset.....	7
2.2 Aineiston kerääminen	8
2.3 Analysointimenetelmät.....	12
2.4 Kokemustutkimus	14
2.5 Tutkimuksen luotettavuus	15
3 OSALLISUUS JA TOIMIJUUS OSANA YKSILÖN HYVINVOINTIA.....	17
3.1 Sosiaalinen pääoma	17
3.2 Toimijuus ja osallisuus	19
3.3 Sosiaalinen tuki.....	21
4 TURVAPAIKANHAKIJAT JA VASTAANOTTOKESKUSTOIMINTA	23
4.1 Kansainvälinen suojelu ja turvapaikanhakijat.....	23
4.2 Vastaanottokeskustoiminta	24
4.3 Vastaanottopalvelut	25
4.4 Tukitoimet turvapaikanhakijoille vastaanottokeskuksessa	26
4.5 Oulun vastaanottokeskus.....	28
4.6 Koronapandemian vaikutus vastaanottokeskuksen palveluihin	29
5 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	31
5.1 Koronapandemian vaikutus sosiaaliseen hyvinvointiin ja arkeen.....	31
5.2 Sosiaalinen tuki ja toimijuus.....	33
6 POHDINTA.....	37
LÄHTEET.....	38
LIITTEET	41

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tutkii covid-19 viruksen mukanaan tuomien rajoitusten vaikutuksia turvapaikanhakijoiden arkeen ja hyvinvointiin osana vastaanottokeskuselämää. Työn tilaajana toimii Maahanmuuttoviraston alaisuudessa toimiva Oulun vastaanottokeskus, joiden asiakashaastatteluihin tutkimus pohjautuu. Aihe on edelleen tuore ja ajankohtainen, vaikka elämme jo normaalissa yhteiskunnassa, jossa olemme siirtyneet pandemian jälkivaiheeseen.

Kartoitan vastaanottokeskuksessa asuvien ihmisten psyykkistä sekä sosiaalista hyvinvointia ja pandemian mahdollisesti tuomia vaikutuksia siihen. Turvapaikanhakijoiden fyysisestä hyvinvoinnista on pyritty huolehtimaan mahdollisimman normaalisti perusterveyspalveluiden muodossa myös pandemian aikana, mutta tiukemmat liikkumisrajoitukset ja aktiviteettien rajoitukset ovat vaikuttaneet heidän henkiseen hyvinvointiinsa ja toimijuuteen. Tarkoitus on selvittää miten turvapaikanhakijat ovat itse kokeneet koronarajoitukset turvapaikkaprosessinsa aikana ja mitä mahdollisia kehittämistarpeita poikkeusolosuhteissa elämisessä olisi jatkossa huomioitava.

Koronapandemian aiheuttamista vaikutuksista on jo melko hyvin tutkittua tietoa (Oikeusministeriö 2021; Nuorisotutkimusseura 2023), joten omalle tutkimukselle ja aineiston tulkinnalle löytyy vertailu- ja taustamateriaalia. Koronaviruksen tai muiden pandemioiden suhteen tilanne voi tulevaisuudessa uusiutua, joten takaisin rajoitustoimiin voidaan joutua palaamaan myös vastaanottokeskuselämässä. Siinäkin mielessä ”asiakaspalaute” aiheesta on tarpeellinen.

Halusin ottaa turvapaikanhakijat itsensä mukaan aktiivisiksi toimijoiksi opinnäytetyössäni, koska usein yhteiskunnallisessa keskustelussa heidät nähdään vain kasvottomana massana ja passiivisina ”uhreina”, joiden henkilökohtaiset näkemykset jäävät kertomatta. Tarkoituksena oli kohdata heidät yksilöinä ja antaa suora puheenvuoro, jolloin myös laajempi turvapaikanhakijajoukko saisi äänensä kuuluville.

Tavoitteena on tutkimuksen pohjalta tarjota pääasiassa vastauksia ja vaihtoehtoisia toimintatapoja Oulun vastaanottokeskukselle ja muille vastaaville vastaanottoyksiköille, mutta myös muille laitosmaisille asumisyksiköille, mikäli pandemia jälleen pahenee.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TOTEUTUS

2.1 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymykset

Tarkoituksena oli selvittää Oulun vastaanottokeskuksen asiakkaille tehtävän teema-haastattelun avulla heidän kokemuksiaan koronaviruksen tuomien rajoitusten kanssa elämisestä vastaanottokeskusympäristössä. Haastatteluun valittiin viisi vapaaehtoista henkilöä Oulun vastaanottokeskuksen perhe- ja aikuisyksikön asiakkaista. Kaikki haastatteluun osallistuvat olivat yli 18-vuotiaita vapaaehtoisia ja mahdollisimman monipuolisesti eri ikä-, sukupuoli-, ja etnisistä ryhmistä.

Lähestyin aihetta laadullisesta näkökulmasta ja keräsin tutkimusaineiston teema-haastatteluiden avulla. Aineiston analyysimenetelmänä hyödynnän sisällönanalyysia. Vertaan haastatteluaineistosta nousevia keskeisimpiä teemoja aiheesta nousevaan tutkimuskirjallisuuteen painottaen sosiaalisen tuen ja hyvinvoinnin käsitteitä.

Työni vastaa kahteen tutkimuskysymykseen:

- 1) mitkä olivat sosiaalisen tuen ja toimijuuden haasteet turvapaikanhakijoilla pandemian aikana sekä
- 2) miten rajoitukset vaikuttivat arkielämään ja hyvinvointiin vastaanottokeskuksessa?

Suomessa esimerkiksi Nuorisotutkimusseura on selvittänyt koronapandemian vaikutuksia vieraskielisten nuorten ihmissuhteisiin (Nuorisotutkimusseura 2023). Koronapandemia nosti entisestään pintaan eriytymisen ja epätasa-arvoisten elinolojen vaikutukset yksilön terveydentilaan ja kykyyn selviytyä poikkeusoloista. Vastaanottokeskusympäristö on lähtökohtaisesti poikkeuksellinen elinympäristö kenelle tahansa ja korostaa turvapaikanhakijoiden erityisasemaa myös koronapandemian näkökulmasta. Huomioin kyseiset näkökulmat työssäni ja pyrin peilaamaan tuloksia myös tästä perspektiivistä. Lisäksi hyödynsin taustamateriaalina Oikeusministeriön julkaisua: Koronapandemian vaikutukset yhdenvertaisuuden toteutumiseen (Oikeusministeriö 2023). Julkaisussa selvitettiin ko-

ronapandemian vaikutuksia yhdenvertaisuuden toteutumiseen eritaustaisten ihmisten elämässä ja heidän oikeuksien toteutumisen kannalta. Pandemian vastaisten toimien ihmisoikeusvaikutukset korostuvat haavoittuvassa asemassa olevien ihmisryhmien kohdalla, joihin turvapaikanhakijat kuuluvat. Perusoikeudet turvapaikanhakijoilla ovat muutoinkin suppeammat verrattuna muuhun väestöön ja pyrin selvittämään työssäni vastaanottokeskusten sekä valtakunnallisten rajoitustoimien vaikutuksia näiden oikeuksien toteutumiseen.

2.2 Aineiston kerääminen

Opinnäytetyöni toteutustapa on tutkimuksellinen opinnäytetyö, jossa käytetään laadullista eli kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Toteutustapa on puolistrukturoitu teemahaastattelu, jossa on kaksi pääteema, joiden alle on jaettu alakysymykset. Haastattelut tehtiin suullisesti etätulkkauksen avulla, jolloin samalla litteroin vastaukset kirjallisesti ylös. Kyseinen menetelmä on kustannuksiltaan paras tapa toteuttaa vastaava tutkimus, kuin myös ajankäytöllisesti. Tulkkauskustannukset ovat noin 50-60 euroa per tunti ja kokonaisuudessaan kustannusarvio on 300-400 euroa, jonka vastaanottokeskus lupasi kustantaa. Haastatteluihin varattiin tunti aikaa haastateltavaa kohti. Haastattelut suoritettiin Oulun vastaanottokeskuksessa joulukuussa 2021. Lopullinen haastattelukysymyspohja (Liite 1.) hyväksyttiin Oulun vastaanottokeskuksen johdolla ennen haastattelujen toteutusta.

Ensimmäiseksi täytyi henkilökunnan kanssa saada seulottua vapaaehtoiset osallistujat, jonka jälkeen pystyi suunnittelemaan tarkempia aikatauluja. Kysymyksiä oli pääteemoittain neljästä viiteen eli yhteensä noin kymmenkunta.

Pääteemoja oli kaksi;

1) Sosiaalinen hyvinvointi, jonka alla oli neljä aihealuetta

- vastaanottokeskusarki ja sen muutokset
- psyykkinen hyvinvointi ja keskustelu- sekä käytännönapu ongelmatilanteissa

- vapaa-ajan aktiviteetit ja ohjatun toiminnan merkitys yksilön hyvinvoinnille
- karanteenikokemukset ja järjestelyiden onnistuminen

2) Vastaanottopalvelut ja turvapaikkaprosessi, jonka aihealueet olivat

- peruspalveluiden järjestäminen osana koko turvapaikkaprosessia
- koronapandemian suorat vaikutukset itse turvapaikkaprosessiin
- huomioitiinko turvapaikanhakijoiden mielipiteitä koronapandemian aikana?
- muutos- ja korjausehdotukset mikäli vastaavat rajoitustoimenpiteet palaavat
- lopuksi vapaat kommentit molemmista aihealueista

Hahmottelin pääteemoja ja aihealueita suunnitteluvaiheessa itsekseni peilaten lähdemateriaaleja sekä mahdollisia vertailututkimuksia etsien. Vastaanottokeskuksen henkilökunnan kanssa käymien keskustelujen pohjalta lopulliset aihealueet tarkentuivat ja haastattelurunko löysi lopullisen muotonsa. Halusin ensimmäiseksi pääteemaksi ottaa yksilön kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin vastaanottokeskuksen arjessa. Miten rajoitustoimenpiteet ja ympäristön sulkeutuminen olivat vaikuttaneet heidän toimijuuteensa sekä sosiaalisen tuen ja vuorovaikutuksen määrään? Halusin myös selvittää, miten haastateltavat olivat kokeneet korona-ajan osana tavallista arkeaan ilman heidän sen hetkistä elämäntilannetta tai turvapaikkaprosessia.

Toinen pääteema keskittyi turvapaikkaprosessiin ja vastaanottokeskuksen rooliin vastaanottopalveluiden ja arjen järjestäjänä. Viranomaisten ja vastaanottokeskuksen vastuulla on huolehtia riittävästä tiedollisesta sekä toiminnallisesta tuesta myös rajoitustoimenpiteiden aikaan. Osana riittävää toimintakyvyn ylläpitoa vastaanottopalveluiden vastuulla on myös huolehtia, että yksilö on valmis suoriutu-

maan itse turvapaikkaprosessin haastatteluista ja muista kuormittavista tilanteista pitkän odotusvaiheen jälkeen. Halusin siis selvittää miten pitkä odotusaika ja poikkeusolot olivat mahdollisesti vaikuttaneet haastateltavien toimintakykyyn ja osallisuuden kokemuksiin.

Vaatimuksena osallistujilta oli täysi-ikäisyys ja asumiskokemusta korona-ajalta, jolloin tiukimmat rajoitustoimenpiteet olivat voimassa vastaanottokeskuksessa. Tämän asian suhteen aikuis- ja perheyksikön ohjaajilta löytyi asiantuntemusta ja ”hiljaista tietoa” sopivista osallistujista, joilta pystyin tiedustelemaan kiinnostusta vastaavaan tutkimukseen osallistumisesta. Tutkimuksen toteutusta helpotti myös se, että osa pidempiaikaisista asiakkaista oli itselle tuttuja työskennellessäni määräaikaisena ohjaajana Oulun vastaanottokeskuksessa.

Tutkimusmenetelmänä teemahaastattelulla tarkoitetaan keskustelunomaista tilannetta, jossa käydään läpi ennalta suunniteltuja aiheita. Itse haastattelutilanne ei ole kuitenkaan sidottu tiukkaan kysymyspatteristoon vaan voi vapaamuotoisesti elää keskusteltavien asioiden mukana. Tämän vuoksi teemahaastattelusta käytetään myös nimitystä puolistrukturoitu haastattelu. Haastattelut perustuvat haastateltavien subjektiivisiin kokemuksiin ja teemahaastatteluiden tarkoitus on tuoda heidän äänensä kuuluviin. Teemahaastattelu voi olla joko kvalitatiivinen tai kvantitatiivinen. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 46–48.) Tutkimusmenetelmänä teemahaastattelu on paras tapa saada oleellisin tieto esiin vastaavan tyyppisessä tutkimuksessa.

Oulun vastaanottokeskuksessa toteutetaan vuosittain asiakastyytyväisyyskyselyt liittyen normaaliin asumiseen ja palveluihin keskuksessa. Näiden aiempien asiakastyytyväisyyskyselyjen pohjalta pystyi oletamaan, että talon asukkaat osaavat ja uskaltavat tuoda omat näkemyksensä rohkeasti ja rakentavasti esille korona-ajalta. Materiaalia tutkimusta varten syntyi haastattelujen pohjalta hyvin, jotta siitä pystyi löytämään tutkimusaiheen kannalta olennaisen ja löytämään vastaukset tutkimuskysymykseen. Haastateltavien valinnassa luotin vastaanottokeskuksen henkilökunnan näkemyksiin esivalinnan osalta, kun he olivat haarukoineet noin kymmenkunta sopivaa vapaaehtoista haastatteluihin. Henkilökunnalle muodostuu yleensä hyvä näkemys arkityössä omasta asiakaskunnastaan, joten kerrot-

tuani tutkimusaiheen ja toteutustavan olin luottavainen, jotta sopivat haastateltavat löytyisivät. Tärkeää oli löytää haastateltavat, joilla olisi kyky myös objektiiviseen ajatteluun sekä ymmärrystä asioiden tarkastelusta laajemmassa kontekstissa. Oleellisia kriteereitä olivat lisäksi hyvät vuorovaikutustaidot ja kyky sanoittaa omat tuntemuksensa mahdollisimman hyvin. Valikoin lopullisiin haastateltaviin vielä eri sukupuolen, etnisen taustan sekä ikäryhmän omaavia henkilöitä, jotta ryhmä olisi mahdollisimman heterogeeninen. Opinnäytetyön eettisestä näkökulmasta koin merkitykselliseksi, että olin työskennellyt Oulun vastaanottokeskuksessa aiemmin ja tiesin henkilökunnan osaamisen ja työskentelytavat. Tällöin saatoin luottaa siihen, jotta haastateltavat valikoidaan huolellisesti ja heidän motivaationsa ja kompetenssi osallistua tutkimukseen on riittävä.

Puolistrukturoitu teemahaastattelu on lomakehaastattelun ja vapaamuotoisen haastattelun välimuoto. Mitään virallista määritelmää haastattelumuodosta ei ole. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille samat, mutta vastaukset eivät ole sidottu valmiisiin vaihtoehtoihin, vaan haastateltava saa vastata omin sanoin. Myös kysymysten järjestystä voi haastattelija vaihdella ja lisäksi esittää tarkentavia jatkokysymyksiä. Puolistrukturoitua haastattelumenetelmää on myös kutsuttu *kohdennetuksi haastatteluksi*. Kohdennettu haastattelu on pääpiirteissään samanlainen kuin muutkin tutkimushaastattelun muodot, mutta siinä on tiettyjä erityispiirteitä. Lähtökohtaisesti haastatteluja toteutettaessa tiedetään, että haastateltavat ovat kokeneet tietyn tilanteen ja haastattelu tehdä siihen perustuen. Tutkimuksen tekijällä on myös vastuu ja velvollisuus olla perehtynyt tutkittavaan aiheeseen ja toimintaympäristöön sekä haastateltavien tilanteeseen. Tämän tilannearvion pohjalta tutkimuksentekijä laatii haastattelurungon. Viimeisenä vaiheena on haastattelun toteutus. Haastattelu suunnataan osallistuvien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin ennalta laaditun analyysin ja haastattelurungon pohjalta. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 47.)

Teemahaastattelun etuna on, että se ei sido haastattelua tiettyyn kvalitatiiviseen tai kvantitatiiviseen lokeroon, eikä pohjaudu haastateltavien määrään tai aiheen riittävän ”syvälliseen” pohdintaan. Kuten haastattelumuodon nimi kertoo, niin oleellisin asia sisällössä ja aiheen kannattelussa on vallitseva teema ja sen ympärille rakentuvat vastaukset. Tämä tapa vapauttaa myös haastattelijan liian analyttisestä tutkijan roolista ja tuo haastateltavien näkökulman ja äänen kuuluviin.

Juuri tähän haluan opinnäytetyössäni panostaa eli turvapaikanhakijat pääsevät itse kertomaan omista kokemuksistaan pandemian aikaisissa poikkeusolosuhteissa. Olennaista on, että ihmisten tulkinnat ja heidän antamat vastaukset antavat merkityksen ja ovat keskiössä tutkimuksessa. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 48.)

Haastattelut syntyvät kasvotusten tapahtuvassa vuorovaikutustilanteessa ja lähtökohtaisesti tilanne on eräänlainen keskustelu. Keskustelu tapahtuu haastateltavan johdolla ja hänen tavoitteenaan on saada selville teemoihin liittyvät oleelliset ja kiinnostavat vastaukset. Vastuu luottamuksen herättämisestä ja onnistuneesta vuorovaikutustilanteesta on siis haastattelijalla. Yleensä haastatteluun suostumisessa on kolme päämotiivia. Ensimmäiseksi haastateltava saa tuoda oman mielipiteensä julki. Tutkimushaastattelu tarjoaa tähän lähtökohtaisesti kanavan. Monille on tärkeää päästä kertomaan henkilökohtaisista kokemuksista ja tätä kautta mahdollisesti auttaa muita. Lisäksi motiivina voi olla aikaisemmat kokemukset vastaavista tilanteista tai positiiviset kokemukset tieteellisistä tutkimuksista. Omassa tutkimuksessa toivoin, että osallistujat olisivat motivoituneita tuomaan oman kokemuksensa julki ja sitä kautta tuntemaan osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia yhteisiin asioihin. (Aaltola ym. 2010, 27–28.)

2.3 Analysointimenetelmät

Vaikka haastateltavia tutkimuksessani on pieni joukko, niin silti aineistoa tunnin mittaisissa haastatteluissa ehtii kertyä runsaasti. Onnistuneen haastattelun ja dialogin tulos on runsas vastausmateriaali ja tämä oli myös omassa työssäni tavoitteena. Tärkeää on valmistautua ja perehtyä oikeaan analyysimenetelmään etukäteen, jotta osaa poimia olennaisen sisällön talteen jo itse haastattelun aikana. Jälkikäteen analysointimenetelmien valinta ja aineiston onnistunut arviointi voi olla jo myöhäistä. Kun analyysimenetelmä on etukäteen onnistuneesti harjittu, sitä voidaan käyttää ohjenuorana haastattelun ja litteroinnin valmistelussa. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 135–137.)

Sisällönanalyyssissä aineiston tulkinnalle on useita tapoja. Itse valitsin menettelytavoista perinteisimmän eli analyysiä aineistosta tehdään jo aineiston keruun eli haastattelun yhteydessä. Tällöin pystyin poimimaan olennaisen tutkimusongelman ja pääteemojen osalta talteen, eikä materiaalista tullut jälkikäteen liian laaja

analysoitavaksi. Metodi on osittain haastava ja vaatii haastattelijalta oikeaa havainnointia ja nopeita johtopäätöksiä, jotta esimerkiksi tarkentavat kysymykset kohdistuvat oikeisiin seikkoihin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 136–137.) Koen, että omasta työkokemuksestani maahanmuuttotyöstä ja tulkkauskeskusteluista oli hyötyä ja pystyin nopealla reagoinnilla poimimaan olennaiset asiat haastatteluista.

Haastattelujen jälkeen vielä erikseen koostin itse haastatteluvastauksen litteroinneista siistityn versio jokaisen haastateltavan osalta omaksi tekstiedostokseen. On parasta analysoida vastauksia toistamiseen, kun ne ovat tuoreessa muistissa. Itse haastattelutilanteet ovat kertaluonteisia tulkkauskeskusteluja, eikä enää myöhemmin voi palata tarkentaviin kysymyksiin haastateltavien kanssa. Hyvä ennakoivaltautuminen on tärkeää vastaavassa, jotta ne onnistuvat kerralla. Tarkoitukseni oli noudattaa haastattelutilanteessa mahdollisimman hyvin alustavaa teemahaastattelun pohjaa. Tavoite onnistui hyvin, mutta mikäli haastateltava toi esille omia näkökulmia hieman laajemmin, niin en myöskään heti ohjannut tilanteita takaisin haastattelukysymysten perusrunkoon. Aiheessa pysyttiin jokaisessa haastattelussa kiitettävästi ja pystyin löytämään olennaiset vastaukset tutkimuksen kannalta. Luonnollisesti haastateltavan pitää antaa kertoa rauhassa omat näkökulmansa, vaikka ne olisivat hieman asian vierestä. Tämä edesauttoi oikean tunnelman ja hyvän vuorovaikutuksen ylläpitämistä.

Litteroitujen aineistojen tulkinta ja analyysi itse raporttia varten on tärkeää työstää mahdollisimman nopealla aikataululla. Aineiston kuvaileminen on itse analyysin perusta. Kuvailemisen kautta on tavoitteena löytää eri asiayhteyksien ominaispiirteitä ja toistuvuuksia. Eli mitä on tapahtunut, kuinka usein ja miksi sekä mitä niistä on seurannut. Tarkoituksena on löytää pääteemoihin vastaukset aineistosta ja tulkita syyt ja seuraukset. Sen jälkeen työstetään havaintojen pohjalta johtopäätökset ja mahdolliset kehitysideat. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 142–144.)

Tavoitteenani oli löytää vastauksia kahteen pääteemaan;

1) sosiaalisen tuen ja toimijuuden haasteet sekä toimintakyvyn ylläpitäminen

2) koronapandemian tuomien rajoitusten vaikutus arkielämään ja hyvinvointiin turvapaikkaprosessin aikana.

Sosiaalinen tuki muodostuu emotionaalisesta, materiaalisesta ja tiedollinen tuesta, jotka liittyvät vahvasti myös turvapaikkaprosessiin, jossa tarvitaan vuorovaiikutuksellista ja tiedollista tukea osana pitkää prosessia. Pysin löytämään teemojen sisältö asiayhteyksiä ja nostamaan esille yksilön hyvinvointia parantavia ja heikentäviä kokemuksia ja johtopäätösten pohjalta laatia mahdolliset kehitys-ideat.

2.4 Kokemustutkimus

Opinnäytetyöni metodologinen tietopohja rakentuu kokemustutkimuksen, fenomenologiseen ja fenomenologis-hermeneuttiseen perinteeseen. Fenomenologiassa ja siihen kytkeytyvässä hermeneuttisessa ihmiskäsityksessä tutkimuksen keskiössä ovat kokemuksen, merkityksen ja yhteisöllisyyden käsitteet. Metodi ei ole teknisesti opittavissa oleva aineiston keräämisen väline vaan osa tiedonkäsitteilyn verkostoa, jossa keskiössä on ymmärrys ihmiskäsityksestä ja tutkittavan tiedon luonteesta. Fenomenologis-hermeneuttinen metodi vaatii tutkijalta perusteiden pohtimista ja itsereflektiota tutkimuksen eri vaiheissa. Fenomenologian mukaan ihmistä voidaan ymmärtää hänen maailmansuhteitaan tutkimalla. Todellisuus ei perustu objektiivisiin faktoihin, vaan kokemusmaailma syntyy henkilön uskomusten, arvojen ja kiinnostuksen kohteiden pohjalta. Emme voi ymmärtää toisen ihmisen toiminnan motiiveja, ellemmme ymmärrä minkälaisen kokemuksen ja merkityksen pohjalta hänen toimintansa rakentuu. (Laine 2018, 29–30; Tuomi & Sarajärvi 2009, 34.)

Hermeneutiikka tarkoittaa Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuskontekstissa ilmiöiden merkityksen tulkintaa. Yksilöllä on asioista tietynlainen ennakkokäsitys, joka pohjautuu johonkin aikaisempaan sisäistettyyn kokemustietoon. Muutosta, jolloin uuden tulkinnan kautta syntyy asiasta erilainen käsitys, kutsutaan hermeneuttiseksi kehäksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 34–36.)

Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen voidaan katsoa rakentuvan kahdesta tasosta. Ensimmäisellä tasolla on tutkittavien elämän kokemukset. Toinen

tasoa syntyy, kun tulkitaan ensimmäistä tasoa. Tavoitteena on löytää ja tehdä uudestaan näkyväksi ne asiat, jotka tottumukset ovat häivyttäneet tai tehneet itseltään selviksi. Hermeneuttisen tutkimuksen tarkoitus on siis tulkita kokemusmaailman moninaisia merkityksiä tietynlaisten tieteellisten perusteiden pohjalta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 35.)

Tutkimukseni kytkeytyy fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen perinteisiin ja keskeisimpänä tavoitteenani on tulkita haastatteluissa avattuja elämäkokemuksia ja pohtia niistä nousevia eri merkityksiä. Vaikka aikaikkuna kokemusten osalta on haastateltavien kohdalla verrattain lyhyt, niin kaikki haastateltavat oli valittu siten, että heillä oli jo pidempää kokemusta turvapaikkaprosessista ja vastaanottokeskuselämästä. Osalla prosessi oli kestänyt useita vuosia, joten kokemus suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen toimintamalleista oli heille myös ehtinyt muodostua ennen pandemiaa. Opinnäytetyötä aloittaessani minulla oli aiempaan tietoon ja aineistoon sekä työkokemukseen pohjautuva esiyymmärrys aiheesta. Taustakirjallisuuteen paneutuminen, haastattelumateriaalin kerääminen ja analysointi mahdollistivat uudenlaisen syvällisemmän ymmärryksen synnyn. Tällöin oli mahdollista löytää haastattelumateriaalista merkityksiä ja tulkita niitä sekä raportoida ne opinnäytetyöhöni.

2.5 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimusten luotettavuutta pystytään havainnollistamaan validiteetin ja reliabiliteetin käsitteiden avulla. Validiteetti tarkoittaa tutkimuksen asianmukaisuutta ja tulosten tarkkuutta sekä totuudenmukaisuutta. Ihmisten subjektiivisten kokemusten tutkiminen tarkoittaa, ettei voida määrittää faktoihin perustuen ”totuutta”. Meistä jokaisella on omat tapansa luoda kokemusmaailma ja tulkinnat sen pohjalta. Tämän vuoksi laadullisessa tutkimuksessa tärkein tavoite on syvällisen ymmärryksen löytäminen tutkittavasta asiasta. Silloin validiteetti pystytään näkemään osana uskottavaa ja hyvin valmisteltua sekä toteutettua tutkimustyötä. (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.)

Reliabiliteetti tarkoittaa tutkimuksen luotettavuutta ja loogisuutta. Reliabiliteetin osalta, kuten validiteetissa, aineisto itsessään ei kerro tutkimustyön luotettavuudesta. Tutkimuksen luotettavuutta on tärkeää rakentaa johdonmukaisilla ja aiheeseen soveltuvilla aineistonkeruu- ja analyysimenetelmillä. Tällöin materiaalin pohjalta on uskottavasti rakennettavissa hyvin perustellut päätelmät. Aineistonkeruun reliabiliteettia voi parantaa tallentamisella ja litteroinnin avulla sekä pureutumalla haastattelukysymysten objektiivisuuteen ja selkeyteen. Vakiintuneiden analyysimenetelmien käyttö parantaa tutkimuksen luotettavuutta sekä analyysin laadintaa ja aineistosta löytyvien havaintojen tarkastelua tutkimuskirjallisuuden pohjalta. (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.)

Laadullisen tutkimuksen tekijä ei ole pelkästään puolueeton seuraaja, sillä tutkijan valinnat ovat myös vaikuttamassa lopputulokseen. Täysi objektiivisuus ei ole edes välttämättä mahdollista tai tarpeen ja olennainen osa onnistunutta tutkimusta on itsereflektio. Tutkijan subjektiivisuuden tiedostaminen ja sen läpikäyminen osana tutkimusta nostaa työn uskottavuutta.

Tutkimuksessa tulee myös noudattaa hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mukaan tutkijan on työskenneltävä tiedeyhteisön tunnustamien toimintatapojen pohjalta, toteuttaa tieteellisten tutkimusten vaatimia eettisiä toimintamalleja aineistonhankinnassa ja päätelmissä sekä lisäksi huomioida toisten tutkijoiden tutkimustyö. (Karjalainen 2002, 3.)

3 OSALLISUUS JA TOIMIJUUS OSANA YKSILÖN HYVINVOINTIA

3.1 Sosiaalinen pääoma

Sosiaalinen pääoma ja toimijuus ovat keskeisimpiä opinnäytetyöhöni kytkeytyviä käsitteitä. Sosiaalinen pääoma käsitteenä toimii taustalla laajemmassa kontekstissa tarkastellessani sosiaalisen tuen eri muotoja suhteessa yksilön kokemaan hyvinvointiin ja toimijuuden kehittymiseen. Jaottelen sosiaalisen tuen osa-alueet sisäiseen tukeen; ystävät, vertaistuki, perhe ja ulkoiseen; järjestelmä, henkilökunta ja materiaallinen tuki. Lisäksi tarkastelen sosiaalisen tuen muotoja emotionaalisen, tiedollisen ja toiminnallisen tuen kautta ja pyrin tarkastelemaan miten ne näkyvät haastateltavien kokemuksissa. Erityisesti pyrin paneutumaan pandemian tuomiin muutoksiin tuen määrässä ja laadussa sekä tulkitsemaan niiden vaikutuksia yksilön hyvinvointiin.

Osana sosiaalista pääomaa ja toimijuutta on yksilön psyykinen hyvinvointi. Psyykinen hyvinvointi tarkoittaa henkilökohtaista tunnetta omasta kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista. Psyykinen hyvinvointi tukee yksilön toimintakykyä ja ylläpitää sosiaalista pääomaa. Psyykkiseen hyvinvointiin vaikuttavat monet arkiset asiat kuten uni ja lepo, ravitsemus, ihmissuhteet ja tunteet, liikunta, harrastukset ja luovuus. Psyykinen hyvinvointi antaa uskoa kykyihisi ja selviytymään elämään kuuluvista haasteista ja ottamaan osaa yhteisösi toimintaan (Mieli ry. 2024.).

Sosiaalinen pääoma on kaikenkattava kokonaisuus, johon yhdistetään sosiaaliset suhteet tai ympäristön sosiaaliset ulottuvuudet, kuten suhdeverkostot, sosiaaliset normit ja luottamussuhteet. Sosiaalinen pääoma on noussut laajemmin osaksi tieteellistä keskustelua 1970- ja 1980-luvuilla. Sosiologit Pierre Bourdieu, James Coleman ja Robert Putnam ovat kolme keskeistä kansainvälistä tutkijateoreetikkoa, joiden julkaisut menneinä vuosikymmeninä ovat saattaneet sosiaalisen pääoman erääksi sosiaalitieteiden suosituimmista aiheista. (Ruuskanen 2002, 5.).

Bourdieun mielestä sosiaalinen pääoma on ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa syntyvä hyödyke, jota yksilö voi tarvittaessa hyödyntää tavoitteidensa saavuttamiseksi. Bourdieu tulkitsee sosiaalisen pääoman enemmän välineeksi, jolla yksilö voi parantaa omia resurssejaan ja asemaansa. Bourdieu jaottelee pääomat

eri kokonaisuuksiin, joita ovat taloudellinen-, kulttuurinen- ja sosiaalinen pääoma. Tällöin sosiaalisen pääoman avulla yksilö pyrkii hallitsemaan kokonaisuutta ja menestymään vallitsevissa oloissa ja ympäristössä. (Ruuskanen 2002, 9, 16.).

Colemanin mukaan sosiaalinen pääoma on enemmän yksilön resurssi, joka vaatii muodostuakseen toimivan sosiaalisen rakenteen ja yhteisön. Keskiössä ovat tiiviit sosiaaliset suhteet ja tätä kautta tapahtuva tehokas informaation kulku. Tällöin yhteiset intressit synnyttävät sosiaalisen pääoman, joka toimii negatiivisten asioiden estämiseksi ja kontrolloi yhteistä etua. Colemanin mukaan sosiaalisen pääoma on muiden pääoman muotojen tapaan tuottavaa ja mahdollistaa sellaisten päämäärien saavuttamisen, jotka yksilöllä muutoin jäisivät saavuttamatta (Ruuskanen 2002, 9–11.).

Robert Putnam korostaa sosiaalisen pääoman yhteisöllistä ominaisuutta. Putnamin mukaan sivilisoituneille yhteiskunnille on tyypillistä ihmisten aktiivinen kansalaistoiminta ja vaikuttaminen sekä luottamus toisiinsa ja yhteiskunnallisiin normeihin. Vastaavissa ympäristöissä on toimiva hallinto ja alhainen korruptio sekä kykyä poliittisiin kompromisseihin. Kyseiset tunnusmerkit ovat niin Putnamin, kuin Colemanin mielestä merkittävä osa yhteisön sosiaalista pääomaa. Luottamus järjestelmien toimivuuteen lisää myös yksilöiden sosiaalista vuorovaikutusta keskenään ja edesauttaa kollektiivista ongelmanratkaisua. Sosiaalinen pääoma toimii kuin voiteluaine, joka lisää ihmisten ymmärrystä keskinäisriippuvuuksista ja parantaa yhteistyötä sekä lisää vuorovaikutusta parantaen luottamusta ja tehostaen tiedonkulkua. Lisäksi sosiaalisella pääomalla on psykologisia ja biologisia vaikutuksia, jotka parantavat niin ihmisen psyykkistä kuin fyysistä hyvinvointia (Ruuskanen 2002, 5–7.).

Opinnäytetyössäni sosiaalinen pääoma näyttäytyy enemmän yksilön resurssina, jota uusi ympäristö uudessa maassa voi pyrkiä tukemaan lisäämällä luottamusta yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja toimijoihin. Luottamuksen rakentaminen onkin keskeisin seikka, johon turvapaikanhakijoiden kanssa on panostettava ja jonka suhteen on eniten työtä tehtävissä. Pandemia iski juurikin kiilaa kyseiseen luottamuksen ja vuorovaikutuksen kehittymiseen, kun ympäröivä yhteiskunta sulkeutui yllättäen ja nopeasti, sulkien turvapaikanhakijat elämään vain omassa keskuksessa. Opinnäytetyöni kautta pyrin löytämään vastauksia ja keinoja, joiden avulla

ylläpitää turvapaikanhakijoiden sosiaalisen pääoman kehittymistä myös poikkeusoloissa.

3.2 Toimijuus ja osallisuus

Sosiaalinen toimintakyky kuvaa yksilön kyvykkyyttä suoriutua vuorovaikutuksesta toisten ihmisten kanssa. Meiltä kaikilta löytyy tämä ominaisuus luontaisesti jossakin muodossa ja sen ilmentyminen on sidottu myös yksilön persoonallisuuspiirteisiin. Toiset ovat ulospäinsuuntautuneita, empaattisia ja toiset taas introverteja tai jopa antisosiaalisia. Tilannesidonnaisuutensa vuoksi sosiaalinen toimintakyky on herkkyyttä aistia tilanteen vaatimukset ja kyky asettua ympäristön tai toisen ihmisen tasolle. (Uutela 1998, 222).

Osallisuus on kuulumista ja kuulluksi tulemistä. Osallisen ihmisen katsotaan pysyvän vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun, palveluihin ja vähintäänkin osaan yhteisistä asioista. Osallisuutta edistäessä olisi tärkeää huomioida etenkin kaikista heikoimmassa asemassa olevat ja syrjityt. Mikäli heikossa asemassa oleva ihminen voi osallistua, vaikuttaa ja kuulua joukkoon, osallisuuden edellytykset ovat todennäköisesti muillekin hyvät. Osallisen tulisi saada osansa yhteiskunnan resursseista ja mahdollisuuksista, jotta aktiivinen toimijuus on ylipäätään mahdollista. Paikan löytäminen suhteessa yhteiskunnan toimintajärjestelmiin sekä eläminen yhteydessä itseensä, ympäristöön ja yhteiskuntaan muodostavat osallisuuden tärkeimmät palaset. (THL 2024: Osallisuuden osaamiskeskus 2024.)

Osallistuminen yhteisön toimintaan vahvistaa osallisuutta. Osallisuus ei ole vain konkreettisen tekemisen laadullinen määre, vaan kokonaisvaltainen yhteisön ja yksilön välinen vuorovaikutussuhde. Siinä on vahvasti läsnä myös yksilön kokemukset osallisuudesta osana yhteisöä. Osallisuuden vastakohtana voidaan nähdä mm. välinpitämättömyys, syrjäytyminen ja vieraantuminen, jotka tuottavat niin yksilölle kuin yhteisölle haitallisia vaikutuksia. Henkilön ollessa osallinen jostakin, hänelle syntyy tuolloin ainakin jonkin verran valtaa kyseiseen asiaan. Yksilön vaikuttamismahdollisuudet tuovat myös yksilölle eettisen vastuun yhteisöstä ja sen asioista. (Osallisuuden osaamiskeskus 2024.)

Toimijuuteen vaikuttaa yksilön asema suhteessa ympäristöön ja yhteiskuntaan. Oleellista on miten yksilö itse ohjaa toimintaansa ja minkä verran määritykset toimijuudelle ovat osa rakenteita ja ympäröivää yhteiskuntaa. (Jyrkämä 2007, 202.) Turvapaikanhakijoiden kohdalla toimijuus on lähtökohtaisesti heikko suhteessa yhteiskuntaan, koska heidän statuksensa ja oikeudet ovat erilaiset, kuin yhteiskunnan täysivaltaisen jäsenen. Myös yleinen luottamus ympäristöön ja valtarakenteisiin voi olla aikaisempien kokemusten pohjalta huono. Tällöin on erityisen tärkeää ylläpitää ja kehittää heidän toimintakykyään ja toimijuutta vastaanotto-keskusympäristössä, jotta he näkisivät itsensä aktiivisina toimijoina omissa verkostoissaan ja yhteisössään. Pandemia vaikeutti myös toimijuuden ylläpitoa oman yhteisön sisällä, kun keskuksen peruspalvelut ajettiin tilapäisesti alas.

Sosiologisen määritelmän mukaan ihminen nähdään lähtökohtaisesti aina toimijana, vaikka hän ei konkreettisesti tekisikään mitään. Toimijuuteen riittää aikomus ja oletus tulevasta tekemisestä – joko pakosta, velvollisuudesta tai halusta. Toimijuudeksi voidaan katsoa sekä konkreettinen kuin aiottu toimintakin. Toimijuuden käsitettä voidaan hyödyntää myös työkaluna, kun halutaan analysoida yksilön toimintakyvyn vahvistumista tai sen heikkenemistä. (Lähteenmaa 2010, 56.)

Toimijuus on olemassa silloin kun on toisin tekemisen tai valinnan mahdollisuus. Lisäksi on oleellista, että yksilöllä on kyky toimia yhteiskunnan asettamista rajoituksista huolimatta. Tällöin toiminnan luonteessa korostuu ihmisen oma tahto, tavoitteellisuus, moraaliset velvoitteet ja ennen kaikkea kyvykkyys. Vallitsevat rakenteet vaikuttavat mahdollisuuksiin, joita ihminen voi omaksua ja hyödyntää. Mahdollisuudet voivat olla olemassa vain, jos ne näyttäytyvät yksilölle aidosti realistisina vaihtoehtoina. (Jyrkämä 2007, 202–203.)

Opinnäytetyössäni toimijuus näyttäytyy suhteessa haastateltavien kokemuksiin ennen ja jälkeen pandemian. Turvapaikanhakijan toimijuus ja sosiaalinen pääoma on muutoinkin hyvin paljon rajoitetumpi kuin tavallisen kansalaisen ja pandemia teki heistä entistä eristetympiä. Suuri vastuu toimijuuden säilymisestä kuuluu vastaanottokeskuksen henkilökunnalle. Yhdenkään ihmisen ei tulisi ”kadota” vastaanottokeskuksen seinien sisään ja kaikkien tulisi saada tulla nähdyksi ja huomioituksi myös suljetussa arjessa.

3.3 Sosiaalinen tuki

Sosiaalinen tuki ja sosiaalinen pääoma käsitteinä liittyvät vahvasti toisiinsa. Molemmat edistävät yksilön tavoitteiden ja intressien toteutumista. Lisäksi ne yleensä edistävät myös yhteisön hyvinvointia. Sosiaaliset voimavarat ovat riippuvaisia ihmisen kiinnittymisestä toisiin yksilöihin, ryhmiin ja yhteisöihin. Sosiaalisen tuen resurssit syntyvät vastaavien sidosryhmien vuorovaikutuksen avulla. Koronapandemia tyypisti luontaisten sosiaalisen tuen resurssien muodostumisen ihmisten välillä hyvin minimiin. (Uutela 1998, 208.) Etenkin laitospaikoissa olosuhteissa, kuten vastaanottokeskus, luontaiset kontaktit ulkomaailmaan tai henkilökuntaan saattoivat kadota lähes tyystin.

Sosiaalisen tuen käsitettä voi lähestyä monesta eri näkökulmasta. Sosiaalisella liittymällä tarkoitetaan tavallisesti sosiaalisten suhteiden olemassaoloa ja määrää. Liittymän ominaisuuksia ovat mm. verkoston koko, hetero- tai homogeenisuus, vuorovaikutustiheys tai -laatu, kuuluminen ryhmiin ja osallistuminen niiden toimintaan. Yleisimmin laaja heterogeeninen sosiaalinen verkosto, jonka vuorovaikutus on tiheää, tarjoaa parhaan sosiaalisen tuen. Yksilön sosiaalinen verkosto voidaan jakaa neljään osaan. Ensimmäisen muodostavat *merkitsevät muut*, jotka tarjoavat läheistukea ja ovat tärkeitä sosiaalisen tuen antajia. Yleensä tähän ryhmään kuuluvat ydinperhe ja läheisimmät ystävät. *Vaihdantaverkot*, ovat puolestaan sellaisia henkilöitä, jotka periaatteessa voivat tarjota vastavuoroista sosiaalista tukea, mutta eivät ihan kuulu lähimpään tukiverkostoon. *Vuorovaikutusverkot* käsittävät tavanomaiset seurustelu- ja sosiaaliset suhteet eri yhteyksissä, kuten työ tai harrastukset. *Globaaliverkot* puolestaan muodostuvat kaikista molemmin puolin tutuista henkilöistä, joita voisi kutsua ”hyvän päivän tutuiksi”. (Uutela 1998, 209.)

Sosiaalisten verkostojen seurannan ja määrittelyn yhteydessä on myös tehty terveyshavaintoja. Sosiaalinen tuki ja hyvät verkostot voivat suojata ennaltaehkäisevästi stressitekijöiltä ja edistää yksilön fyysistä kuin psyykkistä terveyttä. Parhaassa tapauksessa yksilön resilienssi vahvistuu huomattavasti. Resilienssi liitetään yleensä sinnikkyyteen, joustavuuteen, periksiantamattomuuteen ja selviytymis- ja stressinsietokykyyn, joka syntyy ihmisen, perheen, ympäristön ja

koko yhteisön vuorovaikutuksessa (Vihottula 2015, 34.). On myös hyvä huomioida että, aina sosiaalinen tuki ei ole välttämättä positiivista, vaan se voi vaikuttaa myös kielteisesti. Sosiaalisen tuen vaikutuksia tarkastellessa on myös tärkeää erottaa määrä ja laatu. Lisäksi tukisuhteet voidaan kokea ahdistaviksi ja pakottaviksi. (Uutela 1998, 209; Ellonen 2008, 50.)

Sosiaalisella tuella voidaan katsoa olevan myös toiminnallinen ja rakenteellinen puoli. Rakenteellinen puoli muodostuu eri sosiaalisista verkostoista ja suhteista, jotka ovat sosiaalisen tuen perusta. Toiminnallinen puoli viittaa sosiaalisen tuen molemmiin puoliseen vuorovaikutukseen, yksilöiden ja ryhmien välillä. Sosiaalisen tuen toiminnallinen puoli voidaan tulkita myös vuorovaikutuksena, jossa rakennetaan yhteisiä merkityksiä ja neuvotellaan niistä. Tällaisesta toimintakulttuurista puhuttaessa tarkoitetaan sosiaalisesti tukevaa ja turvallista ilmapiiriä. (Ellonen 2008, 49–50; Ollikainen 2004, 94.)

Sosiaalisen tuen käsitteeseen kuuluu luonnollisesti myös emotionaalinen tuki. Emotionaalisella tuella tarkoitetaan luottamusta, välittämistä ja empatiaa sekä emotionaalista huolenpitoa. Sosiaalisen selviytymisen näkökulmasta stressitilanteissa esiintyviä ratkaisumahdollisuuksia voidaan nimittää välineellisiksi tai tunteellisiksi. Emotionaalisen tuen antamisessa on tärkeää kunnioittaa käytös ja toisen tunteiden huomiointi. Tunnetuki auttaa emotionaalista selviytymistä, johon osana huolenpitoa voi kuulua myös rakenteellinen tuki, materiaalin ja informaation muodossa. Emotionaalisessa tuessa ominaista on huolenpito, läheisyys ja välittämisen osoitus toista ihmistä kohtaan, etenkin stressin ja vastoinkäymisten kohdalla. Yksilö kohtaa elämässään erilaisia stressaavia tilanteita ja tapahtumia. Kaikille on tuttuja vihan, ahdistuksen, surun, kivun tai häpeän tunteet. Käsittelemme stressitilaamme perheen, ystävien tai hieman vieraampienkin ihmisten antaman tunnetuen avulla. Emotionaalinen tuki laadultaan voi olla hyvin vaihtelevaa. Tukeen voi myös liittyä vastavuoroisuuden odotuksia tai kielteisiä tunteita. (Uutela 1998, 210.)

4 TURVAPAIKANHAKIJAT JA VASTAANOTTOKESKUSTOIMINTA

4.1 Kansainvälinen suojelu ja turvapaikanhakijat

Turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee kansainvälistä suojelua, koska on joutunut vainotuksi etnisen alkuperänsä, uskontonsa, kansallisuutensa, yhteiskunnallisen asemansa tai poliittisen mielipiteensä vuoksi tai hän on muutoin joutunut vaaraan. Oikeus turvapaikkaan on ihmisoikeus, joka on kirjattu muun muassa YK:n ihmisoikeusjulistukseen ja EU:n perusoikeuskirjaan.

Turvapaikka perustuu YK:n vuoden 1951 pakolaissopimuksen pakolaisen määrittelymään, joka laadittiin toisen maailmansodan jälkeen. YK:n pakolaisjärjestö UNHCR laatii säännöllisesti ohjeita siitä, kuinka sopimusta tulee tulkita. Suomi on sitoutunut pakolaissopimuksen täysimääräiseen soveltamiseen. Pakolaisaseman eli turvapaikan saaminen edellyttää, että turvapaikanhakijalla on perusteltu syy pelätä joutuvansa vainon eli perustavanlaatuisten ihmisoikeusloukkausten kohteeksi. Vainon syynä tulee olla hakijan alkuperä, uskonto, kansallisuus, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuuluminen tai poliittinen mielipide. Mikäli turvapaikan saamisen yksilölliset edellytykset eivät täyty, mutta hakija on vaarassa joutua oikeudenloukkausten kohteeksi ja on perustellusti kansainvälisen suojelun tarpeessa, hän voi saada EU:n direktiiviin perustuvaa toissijaista suojelua. (Pakolaisneuvonta 2023.)

Suomessa turvapaikkamenettelyä ja suojelun myöntämistä koskevat säädökset sisältyvät ulkomaalaislakiin ja EU:n lainsäädäntöön. Turvapaikkamenettelyn tulee perustua hakemuksen yksilölliselle käsittelylle. Suomen ulkomaalaislaissa on kaksi suojeluperusteista oleskelulupaa: turvapaikka (ulkomaalaislaki 87 §) ja oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella (ulkomaalaislaki 88 §). (Pakolaisneuvonta 2023.)

Kansainvälistä suojelua voi hakea vain kyseisen maan viranomaisilta, Suomessa tämä käytännössä tarkoittaa, että hakija jättää turvapaikkailmoituksen poliisilla tai rajavartiolaitosviranomaisella saapuessaan maahan tai mahdollisimman pian maahan saapumisen jälkeen. Hakemus jätetään henkilökohtaisesti viranomaiselle, joka

kirjaa asiasta turvapaikkailmoituksen. Samalla kirjataan hakijan biometriset tunnisteen; kasvokuva, sormenjäljet ja allekirjoitus ulkomaalaisjärjestelmään. Tämän jälkeen hakija ohjataan vastaanottokeskukseen. Alkuvaiheen jälkeen Maahanmuuttovirasto tutkii täyttyvätkö jatkokäsittelyn edellytykset Suomessa eli hakija ei ole hakenut aikaisemmin turvapaikkaa toisesta EU- jäsenmaasta. Ensimmäisellä EU- jäsenmaalla, johon turvapaikkahakemus on jätetty, on vastuu asian käsittelystä. (Maahanmuuttovirasto 2023a.)

Turvapaikanhakijan asema on erilainen kuin kiintiöpakolaisten, joiden oikeus oleskelulupa on selvitetty jo lähtömaassa. Turvapaikanhakijalla on oikeus lakimieheen turvapaikkahakemuksen laadinnan ja haastattelun osalta sekä mahdollisten kielteisten päätösten valitusten osalta. Terveyspalvelujen osalta aikuisten turvapaikanhakijoiden oikeudet on rajattu kiireelliseen ja välttämättömään hoitoon, mutta alaikäiset ovat oikeutettuja terveydenhuoltoon samoin perustein kuin kunnan asukkaat. Sekä aikuiset että lapset ovat oikeutettuja välttämättömiin sosiaalihuollon palveluihin. Turvapaikanhakijalla on oikeus vastaanottorahaan, josta hänen pitää kustantaa omat perusmenot arjessa. Kaikkien virallisten palveluiden käytössä turvapaikanhakija on myös oikeutettu tulkin käyttöön äidinkielenään. (Castaneda ym. 2019, 3.)

4.2 Vastaanottokeskustoiminta

Vastaanottokeskustoimintaa pyörittävät Suomessa niin yksityiset kuin valtiollisetkin toimijat. Maahanmuuttovirasto valvoo ja säätelee valtakunnallisesti kaikkien vastaanottokeskusten toimintaa. Toimivalta perustuu *kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annettuun lakiin (746/2011*, toiselta nimeltään vastaanottolaki). Yksityisten toimijoiden osalta toimivalta perustuu myös keskuksia ylläpitävien palveluntuottajien kanssa tehtyihin sopimuksiin. Valtion omat keskuksset toimivat Maahanmuuttoviraston vastaanottoyksikön alaisuudessa. Valvonnan tavoitteena on varmistaa ja parantaa vastaanottokeskus toiminnan laatua ja yhdenmukaisuutta sekä havaita toiminnassa mahdollisesti olevat epäkohdat ja puuttua niihin. Valvonnan tavoitteena on myös levittää hyviä ja päteviä käytäntöjä

vastaanottojärjestelmään sekä kohdentaa järjestelmän toimintaa paremmin. (Maahanmuuttovirasto 2023b. 2.)

Pandemian jälkeinen aika on ollut Venäjän Ukrainassa aloittamasta hyökkäyso-
dan johtuen haastavaa aikaa vastaanottojärjestelmälle. Suuri ukrainalaisten pa-
kolaisten maahantulo nosti vastaanottokeskusten määrän 112 vuoden 2022 lo-
pussa ja majoituspaikkoja oli enimmillään 28 000. Iso osa ukrainalaisista järjesti
majoituksensa yksityismajoitukseen, mikä helpotti vastaanottokeskusten pai-
netta. Lisäksi pandemian laantumisesta johtuva rajojen aukeaminen Euroopassa
lisäsi ns. tavallisten turvapaikan hakijoiden määrää Suomeen. (Maahanmuuttovi-
rasto 2023b. 2–3.) Vuoden 2023 kesällä toimivien keskusten määrä oli 106 ja
niissä oli keskusmajoitetut ja yksityismajoittajat yhteenlaskettuna noin 45 000
asiakasta (Vastaanottokeskuslista 2023).

4.3 Vastaanottopalvelut

Vastaanottopalveluiden tarkoituksena on turvapaikanhakijoiden toimeentulon ja
hyvinvoinnin turvaaminen. Laki määrittää mihin palveluihin turvapaikanhakija on
oikeutettu. Vastaanottopalveluihin kuuluvat majoitus, sosiaali- ja terveystyö, ja
vastaanotto- ja käyttöraha, tulkkaus ja työ- ja opintotoiminta sekä vapaaehtoinen
paluu. (Maahanmuuttovirasto 2023c.)

Vastaanottoraha on tarkoitettu peruselämän kuluihin, kuten vaatteisiin, vähäisiin
terveydenhuoltokustannuksiin, matkalippuihin ja puhelinkustannuksiin. Vastaan-
ottorahan perusosa on tarkoitettu myös ruokakustannuksiin silloin, kun vastaan-
ottokeskuksessa ei tarjota aterioita. Vastaanottoraha ilman ruokapalvelua on ollut
noin 300 euroa kuukaudessa. (Maahanmuuttovirasto 2023c.)

Turvapaikanhakijan terveydenhuoltopalvelut järjestetään ja tuotetaan vastaanot-
tokeskuksessa ja sen ulkopuolella. Terveystyön järjestämisvastuu on vas-
taanottokeskuksella, jossa asiakas on kirjoilla. Jokaisessa keskuksessa on ter-
veydenhoitaja tai sairaanhoitaja. Lääkärityö järjestetään tarvittaessa kes-
kuksen ulkopuolelta hoitohenkilökunnan läheteellä. (Maahanmuuttovirasto
2023c.)

Vastaanottokeskuksessa työskentelee ohjaajia, sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja. Turvapaikanhakijalla on oikeus välttämättömiin sosiaalipalveluihin. Vastaanottokeskuksessa tehtävää sosiaalityötä ovat esimerkiksi tukikeskustelut sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan kanssa, kriisityö, erilaisten ristiriitatilanteiden selvittely ja arjessa tapahtuva ohjaus ja neuvonta. (Maahanmuuttovirasto 2023c.)

Tulkkauspalveluihin asiakkaalla on oikeus tärkeissä viranomaispalveluissa ja oikeusapuneuvonnassa. Myös vastaanottokeskusten järjestämät infotilaisuudet tulkataan ja usein tulkkaus hankitaan käytettäessä terveydenhoito- tai sosiaalipalveluja. Tulkkausta ei aina välttämättä tehdä, jos asiakas ymmärtää riittävästi jotain toista yhteistä kieltä. Kaikkiin arkisiin tilanteisiin tulkkausta ei järjestetä, vaan harkinta on aina tapauskohtaista ja keskuksen henkilökunnan arvioitavissa. (Maahanmuuttovirasto 2023c.)

Vastaanottokeskukset järjestävät erilaista opinto- ja työtoimintaa, joka on pakollista ja siitä kieltäytyminen voi johtaa taloudellisen tuen vähentämiseen eli vastaanottorahan leikkaukseen. Työ- ja opintotoiminta on eri asia kuin vastaanottokeskuksen ulkopuolella tehtävä palkkatyö. Useimmiten opintotoiminta vastaanottokeskuksessa on suomen tai ruotsin kielen opiskelua. Työtoiminta sen sijaan on vastaanottokeskuksen järjestämää ja sen alueella tapahtuvaa omatoimista työskentelyä, kuten yhteisten tilojen siivousta. (Maahanmuuttovirasto 2023c.)

4.4 Tukitoimet turvapaikanhakijoille vastaanottokeskuksessa

Turvapaikanhakijoiden psyykkiseen hyvinvointiin vaikuttaa monta asiaa. Pitkä turvapaikkaprosessi ja epävarma tulevaisuus altistavat stressille ja heikentävät henkistä hyvinvointia. Ennen saapumista Suomeen turvapaikanhakijat ovat usein kokeneet järkyttäviä ja traumaattisia tapahtumia. Trauma on psyykinen tai fyysinen haava tai vamma. Ne ovat voineet tapahtua omassa kotimaassa tai pako- matkalla Suomeen. Traumaattisia tapahtumia ovat yksilön itsensä tai hänen lähipiirinsä kokemat uhkatilanteet. Traumaa aiheuttavat tilanteet voivat olla kertaluonteisia tai toistuvia, millä on myös vaikutusta trauman muodostumiseen. Turvapaikanhakijoilla aiemmat traumaattiset kokemukset voivat olla kidutusta, sotamuistoja, kuolemaa ja pitkäaikaista henkistä väkivaltaa. Pitkittynyt huoli perheestä tai läheisistä, sekä väkivallanpelko, seksuaaliväkivalta, kunniamurha tai

epäinhimilliset olosuhteet ovat yleisiä trauman aiheuttajia. Turvapaikanhakijat saattavat myös joutua kiristyksen tai väkivallan uhriksi pakomatkan aikana. Matka Eurooppaan voi kestää useita viikkoja tai jopa kuukausia sisältäen monia välietappeja. Matkaan pakolaiset joutuvat usein käyttämään salakuljettajien apua, joiden luotettavuus ja moraali eivät usein ole korkealla. Lisäksi merimatkat esimerkiksi Välimeren yli ovat usein hengenvaarallisia. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen teettämän tutkimuksen mukaan noin 40 prosenttia turvapaikanhakijoista on kokenut merkittävää masennusta. (Castaneda A. 2018. 52; Haapakoski 2021, 10.)

Vastaanottokeskuksen tukitoimet jaetaan sisäisiksi ja ulkoisiksi tukitoimiksi. Sisäisiä tukitoimia ovat laissa säädetyt tukitoimet, ryhmä- ja vapaa-ajan toiminta sekä perhetyö ja ohjaajien toteuttama ohjaustyö. Lakisääteisiin vastaanottopalveluihin kuuluvat myös työ- ja opintotoiminta, jotka voi luokitella sisäisiksi tukitoimiksi. Opintotoiminta pitää sisällään Suomen kielen opiskelua, jolla on suuri merkitys kotoutumiseen ja sitä voidaankin pitää yhtenä tärkeimmistä esikotoutumisen toimenpiteistä. Myös liikuntaharrastukset vastaanottokeskuksessa ovat osa tehokasta tukitoimintaa. Erilaiset ryhmäliikunnat tai kuntosalitoiminta tukee yksilön hyvinvointia ja edes auttaa ryhmäytymistä. (Haapakoski 2021, 13.)

Vastaanottolaki määrittelee, että vastaanottokeskuksen on tarjottavat välttämättömät sosiaali- ja terveyspalvelut. Lisäksi voidaan tarjota psykososiaalista tukea vastaanottokeskuksen kriisi- ja perhetyön työntekijän kautta tai sitten ulkoistetusti mielenterveyspalveluja, mikäli se todetaan välttämättömäksi. Vastaanottolain pohjalta tulisi pystyä tarjoamaan välttämättömimmät terveyspalvelut, joihin kuuluu myös mielenterveyspalvelut. (Haapakoski 2021, 13–15.) Koronapandemian aikana kaikki tukitoimet laitettiin pysähdyksiin, jolloin vain akuutteihin terveysongelmiin on saanut hoitoa. Käsittelen kyseistä aihetta tarkemmin alaluvussa 4.6. Tällä on varmasti voinut ollut vaikutuksia turvapaikanhakijoiden kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin.

4.5 Oulun vastaanottokeskus

Oulun vastaanottokeskus toimii noin 10 kilometrin päässä Oulun keskustasta, Heikinharjun kaupunginosassa Kuusamontien varrella. Aiemmin keskus tunnettiin Heikinharjun vastaanottokeskuksen nimellä. Vuonna 2016 keskus siirtyi Maahanmuuttoviraston alaisuuteen ja sen nimi muutettiin Oulun vastaanottokeskukseksi. Oulun vastaanottokeskus kuuluu valtion alaisuuteen ja on toinen kahdesta valtion vastaanottokeskuksesta, toinen sijaitsee Joutsenossa. Alun perin Heikinharjun vastaanottokeskus on perustettu jo kolmekymmentävuotta sitten. Oulun vastaanottokeskus on jaettu kahteen omaan yksikköön, jotka ovat aikuis- ja perheyksikkö sekä alaikäisyksikkö. Aikuis- ja perheyksikön asiakasmäärä keskuksessa normaalioloissa vaihdellut 200-300 asiakkaan välillä ja alaikäisyksikön virallinen paikkamäärä on ollut 21. Tutkimukseni asiakkaat ovat aikuis- ja perheyksiköstä. (Maahanmuuttovirasto 2021.)

Oulun vastaanottokeskuksen tilat koostuvat vanhasta Oulun kaupungin mielisairaalarasta ja lisäksi löytyy lisämajoituskapasiteettia entisistä henkilökunnalle tarkoitettuista asunnoista päärakennuksen läheisyydestä. Päärakennus on hyvin laitostainen kokonaisuus ja etenkin miesten osastoilla asiakkaat jakavat usein huoneen yhdessä kahden tai kolmen henkilön kanssa. Myös perhepuolella monesti asutaan tiiviisti, mikä olla sosiaalisen hyvinvoinnin kannalta kuormittavaa, etenkin jos turvapaikkaprosessi on hidas. Näitä seikkoja on tarkoitus tutkimuksessani avata ja pohtia korona-ajan vaikutuksia jo muutoinkin haastavassa ja ahtaassa ympäristössä elämiseen.

Kokonaisuudessa Oulun vastaanottokeskuksen henkilökunta koostuu useammista tiimeistä, joihin kuuluu sosiaali- ja terveystiimi, esihenkilöt, ohjaajat, taloustiimi sekä vartiointipalvelut. Aikuis- ja perheyksikössä toimii kahdeksan ohjaajan lisäksi kaksi respatyöntekijää sekä siviilipalvelusmies. Respat hallinnoivat koko vastaanottokeskuksen juoksevia asioita ja toimivat yhdyshenkilöinä asiakkaille ja eri sidosryhmille. Lisäksi heille kuuluu sähköpostien ja asiakkaiden ajanvarausten sekä tulkkipalveluiden hoitaminen. Siviilipalvelumies hoitaa pääasiassa autokuljetuksia asiakkaille eri tapaamisiin, kuten maahanmuuttovirastoon, lääkäriin, poliisille. Käytännössä ohjaajat ja respatyöntekijät huolehtivat arjen käytännön toi-

mista asiakkaiden palveluiden osalta vastaanottokeskuksessa. Ohjaajien työnkuvaan kuuluu myös asiakkaiden sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtiminen ja jalkautuminen asukkaiden pariin ja sitä kautta havainnointi arjen sujumisesta. Mikäli joku asiakas vaikuttaa esimerkiksi hyvin alakuloiselta tai itsetuhoiselta, niin ohjaajien tehtävä on havainnoida tällaisista poikkeamista ja tarjota ensi käden psykososiaalista apua sekä viedä myös asia esihenkilöiden kautta tarvittaessa eteenpäin. (Maahanmuuttovirasto 2021.)

Oulun vastaanottokeskuksesta löytyy kriisi- ja perhetyöntekijä, joka käytännössä tarkoittaa, että hänen vastuullaan on psykososiaalisen tuen ja keskusteluavun tarjoaminen niille asiakkaille, jotka tarvitsevat psyykkistä apua. Sote-tiimille kuuluvat terveydenhoidon- ja sosiaaliohjauksen palvelut. Terveydenhoitajien ja sosiaaliohjaajien tehtävänä on myös kuunnella asiakkaiden huolia ja murheita ja mahdollisesti auttaa arjen ongelmissa. Kriisi- ja perhetyöntekijä, kuin terveydenhoitajat sekä sosiaaliohjaajat ovat merkittävässä roolissa asiakkaiden henkisen hyvinvoinnin ylläpitämisessä. Korona-ajan rajoitustoimenpiteet vaikuttivat myös näihin palveluihin ja näitä kokemuksia aion haastatteluissani tarkastella. (Maahanmuuttovirasto 2021.)

4.6 Koronapandemian vaikutus vastaanottokeskuksen palveluihin

Koronan aiheuttamat valtakunnalliset rajoitustoimenpiteet aiheuttivat luonnollisesti myös vastaanottokeskusten palveluiden ja toiminnan alas ajon. Yleiset rajoitustoimenpiteet ja valtakunnalliset määräykset ovat olleet myös Oulun vastaanottokeskuksen korona-ajan rajoitustoimien perustana. Niiden pohjalta Oulun vastaanottokeskus määritteli vielä omiin toimintamalleihin ja toimitiloihin sopivat ratkaisut. Käytännössä tämä tarkoitti, että peruspalveluista jäi aluksi jäljelle vain akuutti terveydenhoito. Sosiaalipalvelut, harrastus- ja kerhotoiminta, kriisi- ja perhetyö, Suomen kielen opetus sekä ulkopuolisten vierailut lopetettiin osana rajoitustoimenpiteitä. Yleiset sosiaalitilat, kuten kuntosali, sauna tai musiikkilat myös suljettiin. Lisäksi talon sisällä eri asuinosausten välillä liikkumista rajoitettiin. Koronatartunnan saaneille sekä altistuneille oli oma osastosiipi. Tartunnan saaneiden liikkumista rajoitettiin enemmän ja heidän piti viettää karanteeniaika omissa huoneissaan. Luonnollisesti voimaan astui myös maskipakko. (Maahanmuuttovirasto 2021.)

Lääkäripalvelut jatkuivat osana akuuttihoitoa ulkoistetusti yksityisiltä palveluntarjoajilta. Sosiaalipalvelujen osalta palattiin tapaamisaikojen puhelinpalveluihin hyvin nopeasti rajoitustoimenpiteiden alun jälkeen. Vastaanottokeskuksesta sai poistua normaalisti, mikäli henkilöllä ei ollut koronaoireita tai altistumisia. Vastaanottokeskuksen ulkopuolella noudatettiin luonnollisesti yleisiä rajoitustoimenpiteitä. Turvapaikkapuhuttelut keskeytettiin maaliskuussa 2020 ja ne käynnistyivät uudestaan samana syksynä. Videoyhteydellä järjestettävät etäpuhuttelut tulivat osaksi toimintamalleja pysyvästi tämän jälkeen. Vastaanottokeskuksen harastus- ja kerhotoiminta palautui asteittain takaisin syksystä 2020 eteenpäin. Samoin Suomen kielen opetus sekä kriisi- ja perhetyön palvelut alkoivat uudestaan loppuvuodesta 2020. Välillä tuli pieniä muutoksia rajoituksiin koronatilanteen valtakunnallisesti eläessä. (Maahanmuuttovirasto 2021; Koshnaw 2021; Mäkinen 2024.)

5 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

5.1 Koronapandemian vaikutus sosiaaliseen hyvinvointiin ja arkeen

Kaikki haastateltavat arvostivat ja kokivat perinteiset vastaanottokeskuksen palvelut tärkeiksi heidän hyvinvointinsa kannalta. Haastateltavat osasivat myös hyvin reflektoida omaa jaksamistaan ja sitä mahdollisesti tukevia toimia arjessaan. Korona-ajan rajoitustoimenpiteet ja peruspalveluiden kaventumisen kaikki mainitsivat vaikuttaneen jollakin tapaa negatiivisesti heidän sosiaaliseen hyvinvointiinsa. Samalla haastateltavat myös sanoivat ymmärtävänsä rajoitustoimenpiteiden perusteet ja kiittelivät henkilökuntaa, joka oli tehnyt parhaansa vallitsevissa olosuhteissa. Kaikki haastateltavat olivat kokeneet myös saaneensa henkilökohtaista keskusteluapua tarvittaessa ja pitivät tätä tärkeänä osana korona-ajan palveluita. Keskusteluapua on ollut tarjolla niin ohjaajien kuin sosiaalipalveluita tarjoavien sosiaaliohjaajien toimesta. Sosiaaliohjaajien tapaamiset palautuivat etäpalveluina hyvin pian koronan alkuvaiheen jälkeen.

” Vietän paljon aikaa keskuksessa, joten on ollut raskasta ja yksitoikkoista. Pitkä turvapaikkaprosessi muutoinkin”

”Korona ei ole kohdistunut pelkästään meihin, vaan koko maailmaan, joten rajoitukset on ollut helpompi ymmärtää”

Useampi haastateltava mainitsi Suomen kielen opiskelun tärkeäksi ja kertoivatkin hakeutuneensa kaupungilla mahdollisiin korvaaviin opintoihin koronan aikana. Myös kuntosalin ja muiden sosiaalisten tilojen sulku nousi useammalla haastateltavalla esille ja niitä pidettiin tärkeänä osana vastaanottokeskuksen normaalia arkea. Ylipäätään keskuksen sisäiset aktiviteetit ja sitä kautta syntyneet rutiinit koettiin sosiaalisen hyvinvoinnin kannalta erittäin tärkeiksi. Sosiaalisten verkostojen typistymisen vastaanottokeskuksen sisällä koettiin ikävänä asiana, koska aktiviteettien ollessa tauolla oli haastavampaa tutustua uusiin ihmisiin tai ylläpitää olemassa olevia suhteita. Suurimmalla osalla turvapaikanhakijoista sukulaiset ja lähiverkosto ovat jääneet lähtömaahan, joten uusien tuttavuuksien ja sosiaalisten suhteiden löytämiselle on luontainen tarve.

”Harrastukset ja Suomen kielen opiskelu on tärkeää -helpottaa stressiä ja tapaa uusia ihmisiä, saa muuta ajateltavaa.”

Sosiaalisen tukiverkostot siis kapenivat keskuksen sisällä, koska uusien sosiaalisten suhteiden luominen oli haastavampaa palveluiden vähennyttä. Kaksi haastateltavaa kertoikin, että olivat yrittäneet etsiä kaupungilta mahdollista korvaavaa tekemistä enemmän, kuten mahdollinen etäopiskeluun osallistuminen. Henkilön subjektiiviset kokemukset nousivat tässä yhteydessä enemmän esille, koska toiset mainitsivat, että liikkuminen keskuksen ulkopuolella tuntui jopa pelottavalta, kun taas toisille se oli ”henkireikä” ja osa normaaleja rutiineja myös korona-aikana. Julkiset tilat ovat tärkeitä kokoontumispaikkoja etenkin nuorille ihmisille sekä maahanmuuttajille, joilla sosiaaliset verkostot ovat mahdollisesti vasta muodostumassa. Tästäkin syystä osallistuminen edes yhteen aktiviteettiin säännöllisesti on monelle ollut tärkeää, vaikkakin julkisia vaihtoehtoja korona-aikana oli rajoitetusti tarjolla.

”Lähdin hakemaan koulutusta keskuksen ulkopuolelta, kun palvelut huononivat. Vaikeaa olla samassa paikassa. Kaikki aktiviteetit vokin ulkopuolella parempia, myös siksi olen hakeutunut sinne.”

Karanteeniin joutumisesta tai sen vaikutuksista haastateltavilla ei ollut kovin poikkeavia kokemuksia. Osa oli joutunut itse kahden viikon huonekaranteeniin, mutta kokivat sen sujuneen olosuhteisiin nähden hyvin ja henkilökunnan auttaneen järjestelyissä kiitettävästi. Useampi kertoi järjestelyiden toimineen hyvin ja piti arvossa, että ohjeistuksia ja rajoitustoimenpiteitä myös noudatettiin. Pääsääntöinen kokemus oli, että koronan vuoksi koko vastaanottokeskus oli poikkeustilassa ja itse henkilökohtainen karanteeni ei ollut niin mullistava asia. Tietynlainen epävarmuus ja pidempiaikainen koronapelko koettiin raskaammaksi kuin itse korona tai mahdollinen karanteeni. Etenkin ahtaissa tiloissa eläminen suurella joukolla olosuhteissa, joissa piti huomioida useita varotoimenpiteitä ja käyttää yhteisiä ruokailu- ja hygieniatiloja koettiin usean haastateltavan osalta aika ajoin kuormittavaksi.

”On vaikuttanut paljon, kaikilla oma elämäntapa ja rajoitukset voivat vaikuttaa laajasti omaan elämään ja joutuu muutkin ottamaan huomioon yhdessä asuessa, on hankalaa.”

”Karanteeni ei niin paljon vaikuta, kun muutenkin ollaan neljän seinän sisällä.”

Arjen sujumiseen ja sosiaaliseen elämään huomasi haastateltavilla vaikuttaneen lähtötilanne. Ne haastateltavat, jotka olivat tottuneet liikkumaan vastaanottokeskuksen ulkopuolella jo aiemmin, tuntuivat selvinneen myös rajoitustoimenpiteiden aikana paremmin. Niiden, joiden elämä oli jo aiemminkin enemmän rajoittunut vain keskuksen ympärille, kynnyks lähteä tai etsiä korvaavaa tekemistä ulkopuolelta oli entistä haastavampaa. Eräs haastateltava kertoikin, että vierailukiellot olivat tuntuneet erityisen ikäviltä, koska hänellä oli sukulaisia kaupungissa, jotka kävivät usein hänen luonaan, mutta rajoitustoimenpiteiden vuoksi he eivät voineet tulla käymään.

Turvapaikkaprosessiin ei kukaan kokenut koronapandemian vaikuttaneen negatiivisesti paitsi viivästymisen osalta, jonka kaikki kuitenkin ymmärsivät. Koronan mukana siirryttiin etäyhteyksiin, joka oli kaikkien mielestä pääosin onnistunut toimintaratkaisu. Eräs pidemmän turvapaikkaprosessin omaava haastateltava mainitsi kuitenkin, että tulkkauksen laatu heikkeni jonkin verran, mikäli oli kokematon tulkki etäyhteyksillä käytössä. Nostettiin myös esille että, etäyhteyksin esimerkiksi avustajien tapaamiset olivat sujuvoituneet. Etäyhteydet ovat edelleen tarvittaessa käytettävissä turvapaikkahaastatteluissa ja muissa prosessiin liittyvissä tapahtumissa, mikä on tuonut joustavuutta toimintaan ja helpottanut tapahtumien suunnittelua (Ruotsalainen 2024.).

5.2 Sosiaalinen tuki ja toimijuus

Kuten jo aiemmin on mainittu, rajoitustoimenpiteillä on ollut negatiivisia vaikutuksia kaikkien haastatteluun osallistuneiden hyvinvointiin. Vastaanottopalveluiden kautta saatu sosiaalisen tuen määrä laski selvästi koronapandemian alkuvaiheessa ja mm. psykososiaalisen tuen palvelut olivat rajoitusten aikana pois käytöstä. Sosiaaliohjaajien palvelut palautuivat hyvin nopeasti, mikä on varmasti ollut ensi arvoisen tärkeää vastaanottokeskuksen asukkaiden sosiaalisen tuen ja toimijuuden ylläpidon kannalta. Etäpalvelun asiakkaat kokivat kuitenkin ehkä hivenerien vieraaksi, koska käyntimäärät olivat matalammat, kuin normaaleissa asiakastapaamisissa (Mäkinen 2024). Lisäksi ohjaajien arkityön ja matalan kynnyk-

sen keskusteluavun tarjoaminen on varmasti ollut merkityksellistä. Huomionarvoista todeta, että koronan alkaessa kaikki ovat olleet uuden ja tuntemattoman äärellä ja koko yhteiskunta kiinni, jolloin vaihtoehtoisten palveluiden tai aktiviteettien järjestäminen vastaanottokeskuksen ulkopuolelta on ollut mahdotonta.

” Yksinäistä, koska sosiaalista elämää rajoitettu. Ei voi tehdä normaaleja asioita. Aina puhutaan vain koronaviruksesta mikä raskasta. ”

” Henkilökunta muistuttaa lähinnä koronasta ja että pitää olla varovainen. Ovat antaneet hyvin keskusteluapua, mutta aina palataan koronaan. ”

Haastateltavat olivat ymmärtäneet rajoitustoimenpiteiden tarpeellisuuden ja koronariskit, mutta useamman kuukauden tai vuoden koronauhan leijuminen ympärillä koettiin henkisesti raskaaksi. Turvapaikkaprosessi on hyvin usein jopa vuoden tai pidempään kestävä välitila, joka kuormittaa ahtaissa tiloissa asuvia ihmisiä jo normaaliolosuhteissa. Suurin osa vastaanottokeskuksessa asuvista jakaa huoneen useamman vieraan henkilön kanssa ja yhteisiä sosiaali- ja saniteettitiloja voi käyttää kymmeniä henkilöitä samalla osastolla. Perheosastoilla saattaa olla hivenen parempi tilanne, mutta käytännössä 2-4 henkilöä jakavat aina saman huoneen. Eräs positiivinen puoli koronassa oli, että vastaanottokeskusten asiakasmäärät eivät kasvaneet, vaan jopa vähenivät ja tämä toi helpotusta sen hetkille asukkaille. Kokonaisuutenaan sosiaalisen ympäristön kaventuminen entisestään sekä turvapaikkaprosessin viivästyminen olivat olleet omiaan lisäämään turvapaikanhakijoiden toimijuuden ja hyvinvoinnin laskua.

Monet vastaanottokeskuksen järjestämät palvelut, kuten Suomen kielen opiskelu tai naisille järjestettävä oma tanssikerho, ovat toimijuuden ja sosiaalisen tuen kannalta etenkin laitospäisessä ympäristössä elintärkeitä. Erilaiset harrastukset tukevat luonnostaan henkilön itseilmaisua ja ylläpitävät toimijuutta sekä antavat onnistumisen tunteita. Tutkimustiedon pohjalta on havaittu, että maahanmuuttajataustaisten nuorten ja lasten hyvinvointi laskee kantaväestöä enemmän koulujen sulkeuduttua ja siirryttäessä etäopetukseen (Nuorisotutkimusseura 2023). Tämänkin vuoksi vastaanottokeskusten omien palveluiden tarpeellisuus korostuu entisestään. Vaikka vastaava toiminta on vapaaehtoista, niin toimijuuden kan-

nalta yksilön oma päätäntävalta ja osallistumismahdollisuus erilaisiin aktiviteetteihin on tärkeää. Tällöin voi kokea myös kehittävänsä itseään esimerkiksi opiskelemalla sekä edesauttavansa omaa esikotoutumista. Etenkin naispuolisille säännöllisesti järjestetty harrastustoiminta on suosittua vastaanottokeskuksissa, koska he pääsevät yksityisesti toteuttamaan itseään oman yhteisönsä ulkopuolella. Haastatteluissa nousikin esille, että etenkin kaikki naiset olivat harmissaan vastaanottokeskuksen vetämien toimintojen pysähtymisestä. Heillä vastaanottokeskuksen ulkopuolelle lähteminen oma-aloitteisesti on usein miehiä vaikeampaa, mikä jo itsessään lisää vastaanottokeskuksen palveluiden suosiota ja merkitystä.

” Suurin haaste liikkumisen rajoittaminen, koronan pelko ja siksi ei uskalla liikkua kaupungilla - ei uskalla mennä ja harrastaa. ”

Lähes kaikilla haastateltavilla nousi esille koronapassin tai vastaavan virallisen rokotustodistuksen tarpeellisuus myös turvapaikanhakijoille. Koronarokotuksen ottaminen turvapaikanhakijoilla oli vapaaehtoista. Ilman oleskelulupaa ei vastavaa sähköistä koronatodistusta ollut mahdollista saada. Haastatteluissa nousi esille ymmärrettävä turhautuminen asiasta.

” Koronapassi on tarpeellinen, jotta pääsee halutessaan joka paikkaan, minne muutkin ihmiset. ”

Yhdenvertaisuuden ja perusoikeuksien toteutumisen kannalta tämä asia on ollut selkeä epäonnistuminen valtakunnallisesti, vaikka kyseisten perusoikeuksien turvaamista on korostettu myös vähemmistöjen ja haavoittuvassa asemassa olevien kohdalla (Oikeusministeriö 2023, 4). Vastaavan mahdollisuuden puuttuminen haistasi haastateltavien sosiaalista elämää ja aktiivista toimijuutta, koska lukuisiin julkisiin tiloihin vaadittiin kyseinen todistus. On ilmeistä, että vastaava toimintamalli lisäsi turvapaikanhakijoiden eriarvoistumisen tunnetta ja työnsi heitä entistä kauemmas normaaliyhteiskunnan osallisuuden kokemuksista. Viranomaiset muutoinkin ottavat haltuun matkustusasiakirjat turvapaikanhakijoilta prosessin ajaksi, jolloin heidän ainoa henkilöllisyystodistus voi olla epävirallinen vastaanottokeskuksen asiointikortti (Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301 95:3 §). Erilaiset

yksilönvapauden rajoitukset jo normaalioloissakin voivat laskea turvapaikanhakijan itsetuntoa ja saada tuntemaan eriarvoisuutta. Tulevaisuudessa ehdottomasti olisi järjestettävä vastaavissa tilanteissa vaihtoehtoisia todistuspassseja myös niille, joilla ei ole Suomessa oleskelulupaa tai virallista henkilötunnusta.

Turvapaikanhakijat ovat tottuneet noudattamaan viranomaisten ohjeita ja määräyksiä osana pitkää turvapaikkaprosessia. Ei ollut yllätys, etteivät haastateltavat juurikaan kokeneet ulkopuoliseksi jäämisen tunnetta siitä, ettei heidän mielipiteitään koronarajoitusten suhteen tiedusteltu. Lisäksi he olivat sisäistäneet, että suurin osa rajoitustoimenpiteistä tuli valtakunnan ylätasolta ja koski koko yhteiskuntaa. Toki ei ole positiivinen signaali, mikäli turvapaikanhakijat ovat jo lähtökohtaisesti tottuneet ”sanelupolitiikkaan” ja kuuliaisuuteen, koska päätavoite on olla vaarantamatta omaa turvapaikkaprosessia.

Suurimmaksi haasteeksi muodostui haastateltavilla aktiivisuuden lasku, koska toimintaympäristö ja aktiviteetit olivat vähentyneet merkittävästi. Kuitenkaan ei ollut aistittavissa, että kenenkään toimintakyky olisi erittäin merkittävästi laskenut koronan vuoksi tai ainakaan sitä ei kukaan tuonut suoraan esille. Kaikki antoivat myös kiitosta vastaanottokeskuksen henkilökunnalle asiakkaiden huomioimisesta ja huolehtimisesta. Voi todeta, että ainakin Oulun vastaanottokeskus suoriutui korona-ajan tehtävistään kiitettävästi.

6 POHDINTA

Kokonaisuutenaan voi arvioida, että Oulun vastaanottokeskuksen turvapaikanhakijat eivät olleet merkittävästi kärsineet koronapandemian rajoitustoimenpiteistä tai itse koronasta. On vaikea arvioida, kuinka suuri osa onnistumisesta kuuluu vastaanottokeskukselle ja Suomen viranomaistoiminnalle. Mutta epäonnistumisesta tai huonosta toiminnasta ei voi missään nimessä Oulun vastaanottokeskuksen osalta puhua. Asiakkaat huomioiva ja ammattitaitoinen henkilökunta sai kiitosta haastateltavilta, mikä on selkeä tunnustus oikean suuntaisesta toiminnasta. Valtakunnan tasolla koronanvastaiset toimenpiteet olivat järeitä ja tehtiin nopealla aikataululla, ja harvojen mielipidettä tai kritiikkiä kuunneltiin. Siinä mielessä turvapaikanhakijat olivat samassa asemassa monien muiden ryhmien kanssa.

Useimmilla turvapaikanhakijoilla sukulaiset ja perhe ovat tuhansien kilometrien päässä ja yhteydenpitoon vain etäyhteyksin on totuttu, joten luontaiset rajoitukset sosiaalisissa suhteissa ovat olemassa ennestään. Turvapaikanhakijoiden resilienssi muuttuvia olosuhteita kohtaan on lähtökohtaisesti hyvällä tasolla, koska he ovat usein tottuneet poikkeusolosuhteisiin ja epävarmuuteen. Lisäksi heikko terveydenhuolto ja huono pääsy palveluihin on monien lähtömaassa arkipäivää, jolloin luontaista sietokykyä koronarajoituksia kohtaan löytyy. Toki on huomioitava, että heidän kantokykynsä rajat voivat olla häilyvämmät, koska luontaista kuormitusta on paljon ja asema yhteiskunnan jäsenenä vaillinainen.

Koronapassin puuttuminen turvapaikanhakijoilta oli selkein puute, mikä oli aiheuttanut käytännön ongelmia ja toiseuden tunnetta. Tähän tulisi jatkossa ehdottomasti saada muutos ja vaihtoehtoisena ratkaisuna tulisi olla vaikka sitten vanhan ajan paperinen dokumentti. Tuloksissa nousi myös esille yksilön oman ymmärryksen ja vastuullisen toiminnan merkitys korona-ajasta selviytymisessä. Tämä havainto korostaa turvapaikanhakijoiden viisautta ja vastuullisuutta, joka saattaa monesti julkisissa keskusteluissa unohtua ja josta me kaikki voisimme ottaa mallia.

LÄHTEET

Aaltola, J. (toim.), Aarnos, E., Eskola, J., Grönfors, M., Hakala, J.T., Heikkinen, H. L-T., Niikko, A, Ropo, E., Saarela-Kinnunen, M., Saloviitta, T., Siekkinen, K., Syrjälä, L., Valli, R. (toim.), Vastamäki, J., Åhlberg, M. 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Juva. WS Bookwell Oy.

Castaneda, A. (toim.), Koponen, P., Lilja, E., Mustonen, K-L., Omar, A., Skogberg, N, Snellman, O., Tiittala, P. 2019. Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi: Helsinki. Punamusta oy. E-kirja. Viitattu 8.12.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138298/URN_ISBN_978-952-343-351-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Ellonen, N. 2008. Kasvuyhteisö nuoren turvana: Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Väitöskirja. Tampere. Tampereen yliopisto.

Haapakoski, S. 2021. Aikuisten tukitoimen vastaanottokeskuksessa: Tukitoimien vaikutus turvapaikanhakijoiden mielenterveyteen. Opinnäytetyö. Pori. Satakunnan ammattikorkeakoulu.

Hirsjärvi, S., Hurme H. 2001. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Yliopistopaino.

Hyvärinen, M., Nikander, P., Ruusuvuori, J. (toim.). 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere. Vastapaino.

Jyrkämä, J. 2007. Toimijuus ja toimijatilanteet: Aineksia ikääntymisen arjen tutkimiseen. Teoksessa Seppänen, M. & Karisto, A. & Kröger, T. (toim.) Vanhuus ja sosiaalityö, sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Jyväskylä: PS-Kustannus, 200–202.

Karjalainen, S. 2002. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. Helsinki. Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

Koshnaw, G. 2021. Oulun vastaanottokeskus. Ohjaajan haastattelu 21.12.2021.

Laine, Timo 2018. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola & Valli toim. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 5. Uudistettu ja täydennetty painos. Keuruu. PS –kustannus, 29–30.

Lähteenmaa, J. 2010. Nuoret työttömät ja taistelu toimijuudesta. Työpoliittinen aikakauskirja 4/2010. E-kirja. Viitattu 21.1.2024. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162798/Ty%C3%B6poliittinen%20aikakauskirja4.2010.pdf.PDF?sequence=1&isAllowed=y>.

Nuorisotutkimusseura 2023. Koronapandemian vaikutukset vieraskielisten nuorten ihmissuhteisiin. Viitattu 16.4.2024. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma93>.

Maahanmuuttovirasto. 2021. Vastaanottokeskuspalvelut – Oulun vastaanotto-keskus. Muistio. Oulu. Maahanmuuttovirasto.

Maahanmuuttovirasto. 2023a. Turvapaikka Suomesta. Viitattu 23.9.2023. <https://migri.fi/turvapaikka-suomesta>.

Maahanmuuttovirasto 2023b. Valvontaraportti. Turvapaikanhakijoiden vastaanottojärjestelmä. Maahanmuuttovirasto 5/2023. MIGDno-2023-1455.

Maahanmuuttovirasto 2023c. Arki vastaanottokeskuksessa. Viitattu 26.9.2023. <https://migri.fi/arki-vastaanottokeskuksessa>.

Ruotsalainen, M. 2024. Maahanmuuttovirasto Turvapaikkayksikkö. Apulaistarkastajan haastattelu. 10.1.2024.

Mäkinen, M. 2024. Oulun vastaanottokeskus. Sosiaaliohjaajan haastattelu 1.3.2024.

Mieli Ry. 2024. Mielenterveys on osa hyvinvointia ja terveyttä. Viitattu 20.4.2024. <https://mieli.fi/vahvista-mielenterveyttasi/mita-mielenterveys-on/mielenterveys-on-osa-hyvinvointia-ja-terveytta/>

Oikeusministeriö 2021. Koronapandemian vaikutukset yhdenvertaisuuden toteutumiseen. Syrjinnän seuranta - Policy Brief, koronapandemian vaikutukset yhdenvertaisuuden toteutumiseen. 978-952-259-970-4, (PDF).

Ollikainen, H. 2004. Turmiolan Tommi internetissä. Sisällön analyysi päihdeliikkeen keskusteluista. Tiedotusopin lisensiaatintutkielma. Tampere. Tiedotusopin laitos.

Osallisuuden osaamiskeskus 2024. Mitä osallisuus on? Viitattu 28.1.2024. <https://nuoretjaosallisuus.fi/tietoa-osallisuudesta/>.

Pakolaisneuvonta 2023. Kansainvälinen suojelu. Viitattu 23.9.2023. <https://www.pakolaisneuvonta.fi/asiantuntijajarjesto/tietoa-pakolais-ja-ulkomaalaisoikeudesta/kansainvalinen-suojelu/#:~:text=Jokaisella%20on%20oikeus%20hakea%20kansainv%C3%A4list%C3%A4,ihmisoikeusjulistukseen%20ja%20EU%3An%20perusoikeuskirjaan.>

Ruuskanen, P. 2002. Sosiaalinen pääoma hyvinvointipoliittisessa keskustelussa. Teoksessa Ruuskanen, P. (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Keuruu. PS-Kustannus.

Terveyden ja Hyvinvoinninlaitos. Osallisuuden edistämisen mallit. Viitattu 28.1.2024. <https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtamisen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit>.

6.1 Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301.

Uutela, A. 1998. Sosiaalinen tuki ja terveys. Teoksessa Sosiaalinen vuorovaikutus Lahikainen, A-R., Pirttilä-Backman, A-M. toim. Keuruu. Otava.

Vastaanottokeskuslista 2023. Toiminnassa olevat aikuisille ja perheille tarkoitetut vastaanottokeskukset 09.06.2023. <https://migri.fi/documents/5202425/58477354/2022-06-27.pdf/fdee6a02-8f40-a69a-2341-cbd3a7baa4eb/2022-06-27.pdf?t=1687949484261>.

Vihottula, H. 2015. ”En suostu yksinkertaisesti häviämään ihmisten silmistä” Kertomuksia traumaattisesta kokemuksesta selviytymisestä. Väitöskirja. Tampere. Tampereen yliopisto.

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_1.html (Viitattu 20.8.2023.)

LIITTEET

Liite1.

Haastattelupohja

HAASTATTELUKYSYMYKSET TURVAPAIKANHAKIJOILLE

Haastatteluista on sovittu etukäteen vastaanottokeskuksen asiakkaista koostuvien vapaaehtoisten osallistujien kanssa. Kerrottu, että vastaukset ovat anonyymejä, eikä niitä hyödynnetä muuhun kuin opinnäytetyöhön ja ne loppuraportin valmistumisen jälkeen tuhotaan. Haastatteluaikaa varattu tunti osallistujaa kohti. Puolistrukturoitu teemahaastattelu jättää myös tilaa tarkentaville kysymyksille, joita voi syntyä haastattelun edetessä.

SOSIAALINEN HYVINVOINTI

1. Mitkä koette olleet merkittävimmät ja henkisesti raskaimmat muutokset koronapandemian vaikutuksissa teidän arkeenne vastaanottokeskuksessa?
2. Kuinka paljon koronarajoitukset ovat vaikuttaneet henkiseen hyvinvointiinne ja oletteko saaneet tarvittaessa keskustelu- ja käytännönapua ongelmiinne?
3. Kuinka tärkeänä koette henkisen ja fyysisen hyvinvoinnin kannalta erilaiset vapaa-ajan aktiviteetit vastaanottokeskuksen sisällä; kuntosali & sauna, vapaaehtoisten kerhotoiminta, suomen kielen opiskelu, erilaiset tapahtumat jne...
4. Jouduitteko viettämään aikaa karanteenissa ja mielipiteenne sen järjestämisestä?

VASTAANOTTOPALVELUT JA TURVAPAIKKAPROSESSI

1. Pystyttiinkö teidän mielestänne turvapaikanhakijoille tarjoamaan riittävät peruspalvelut, terveydenhoito- ja sosiaalityön sekä ohjaajatyöskentelyn osalta myös korona aikana ja ovatko etäpalvelut olleet toimiva ratkaisu?
2. Oletteko kokeneet koronan vaikuttavan itse turvapaikkaprosessiin negatiivisesti?
3. Koetteko että myös teidän turvapaikanhakijoiden mielipiteitä korona-aikana on kuultu?
4. Minkä toivoisitte muuttuvan vastaanottokeskuksen toiminnassa vastaisuudessa, mikäli pandemian aiheuttamat poikkeusolot palaavat?

5. Vapaat kommentit aiheesta.